

11. Сухомлинський В. О. Як любити дітей / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1976–1977. – Т. 5. – С. 292–308.

Луцюк А. М.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА В ТВОРЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ ВАСИЛИЯ СУХОМЛИНСКОГО

Педагогическая культура как интегрированная совокупность физических, интеллектуальных, общекультурных и нравственных качеств, профессиональных знаний и умений, необходимых для успешной воспитательной и учебной работы воспитателя, учителя, методиста, руководителя образовательного учреждения, – необходимое условие для развития современной национальной школы. Эта проблема пока не является объектом должного внимания исследователей и практиков. Обогащать наши знания в этом дает возможность осмысление творческого наследия педагога-гуманиста. По его мнению, школа становится центром культуры тогда, когда в ней царят четыре культы – Родины, человека, матери и родного слова.

Ключевые слова: педагогическая система, педагогическая культура, учительская профессия, педагогическое мастерство, формирование личности, культура речи.

Lutsiuk A. M.

PEDAGOGICAL CULTURE IN CREATIVE HERITAGE OF VASYL SUKHOMLYNSKIY

Pedagogical culture is a necessary condition for development of modern national school, can be observed as the integrated set of physical, intellectual, cultural and moral qualities, professional knowledge and skills that are necessary for successful educational work of a tutor, a teacher, a methodologist and a head of an educational institution. Researchers and practical teachers don't pay enough attention to this problem in our days. Realization of a creative heritage of outstanding teacher and humanist Vasyl Oleksandrovyuch Sukhomlynskiy allows enrich our knowledge concerning this issue. He thought that the school would become the center of culture when four cults would dominate in it: Homeland, person, mother and native language.

The analysis of Vasyl Sukhomlynskiy's heritage concerning pedagogical culture permits to allocate three groups of characteristics. The first one includes universal qualities: good health, intellectual development, appropriate level of language development. The second one comprises professional qualities: love for children, professional competence, knowledge of pedagogics and psychology, self-improvement, self-education, etc. The third one contains moral qualities: spirituality, moral purity, kindness, sensitiveness, humanity, honesty, truthfulness and responsibility. V Sukhomlynskiy considered that formation of bases of pedagogical culture was one of the most important tasks in the preparation and professional development of teachers.

Keywords: pedagogical system, pedagogical culture, teaching profession, teaching skills, formation of personality, culture of speech.

УДК 378: 629.5.081.4

Ляшенко У. І.*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОТРЕБ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
МОРСЬКОГО ПРОФІЛЮ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті розглядається проблема реалізації потреб самовдосконалення майбутніх фахівців морського профілю в контексті ідей В. Сухомлинського; акцентується увага на взаємозв'язку самовдосконалення особистості і правильної організації навчально-виховного процесу в морських закладах освіти; доведено, що найбільш ефективними шляхами самовдосконалення особистості будуть: позитивна мотивація курсантів, самоосвіта та самовиховання (розвиток яких залежатиме від відповідної науково-технічної бази та організаційної роботи навчального закладу) і використання викладачами рефлексивного підходу на заняттях з професійно орієнтованих дисциплін.

Ключові слова: позитивна мотивація, рефлексивний підхід, самовдосконалення, професійно-орієнтовані дисципліни, самоосвіта, самовиховання, курсант.

* © Ляшенко У. І.*

Процес становлення людини починається від її народження і ніколи не закінчується, процес формування людини як особистості та її розвиток починається від її усвідомлення своїх реальних внутрішніх і зовнішніх потреб та способів їх досягнення і закінчується лише тоді, коли в особистості зникають ці потреби.

Завданням освітніх закладів є всебічна та гармонійна підготовка особистості до усвідомлення та реалізації своїх потреб у суспільному житті. На початковому етапі входження в соціум (родина, дитячий садок) в особистості закладаються основи правил поведінки та базові елементарні знання. У подальшому (початкова, середня школа) у неї формується низка психологічних і матеріальних потреб, що мотивують її до оволодіння певним видом діяльності (у контексті навчання – професійної), тому вибір напрямку навчання, наполегливість і цілеспрямованість на заняттях у старшій школі відбуваються більш усвідомлено. Наявність мотивації до подальшого професійного навчання стає основною рушійною силою особистісної підготовки майбутнього фахівця.

Відповідно під час навчання у професійному закладі освіти майбутній фахівець уже має сформовані потреби, реалізація яких, на його думку, залежить від оволодіння цією професією. Проте процес професійного становлення відбувається не лише за рахунок засвоєння спеціальних фахових знань, умінь і навичок, а й за допомогою реалізації потреб самовдосконалення, для подання себе в більш вигідному професійному світі, ніж конкуренти на ринку праці.

Реалізація потреб самовдосконалення майбутнім фахівцем була і є педагогічною проблемою як сучасності, так і минулого.

Аналіз наукових досліджень засвідчив, що феномен самовдосконалення як складний вид діяльності, який спрямований на формування себе як спеціаліста, розглядали такі вчені, як: І. Бех, Р. Бернс, М. Боришевський, М. Боуен, М. Дьяченко, Л. Кандыбович, С. Кандыбович, Г. Ковальов, І. Кон, Г. Костюк, А. Маслоу, Ю. Орлов, К. Роджерс, Л. Рувинський та ін.

Наукові засади самовдосконалення як процесу збагачення якостей особистості з урахуванням визнання її унікальності й цінності у своїх роботах тією чи іншою мірою висвітлювали Ш. Амонашвілі, Г. Балл, І. Бех, О. Бодальов, С. Гончаренко, М. Євтух, В. Лозова, О. Савченко, А. Суценко, А. Троцько, Л. Хомич та ін. Один із чинників розвитку особистості «самовдосконалення» вивчали основоположники вітчизняної педагогіки та психології Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтьєв, А. Макаренко, С. Рубінштейн, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Трансформація суспільства і вимог до фахівця призводить до варіативності педагогічного навчання і виникнення різних педагогічних систем, декотрі з яких відходять у минуле як неефективні та непродуктивні, інші – стають базовими для сучасності, бо, використовуючи основні ідеї їх засновників, науковці тим самим прокладають шлях до подальшого розвитку освіти зокрема і суспільства загалом.

Серед ідей покращення якості освіти і, відповідно, задоволення потреб особистості у самореалізації, які є основними для нашого дослідження, є такі, що закладені ще в працях В. Сухомлинського. Видатного педагога хвилювали ідеї гуманізму: «усе освітнє життя має бути пройняте духом гуманності» [4, т. 4, с. 496], розкриття індивідуальних знань і нахилів «в учінні має бути індивідуалізація: і в змісті розумової праці (у характері завдань), і в часі» [4, т. 5, с. 340], ініціативності («добувати знання – означає відкривати істини, причинно-наслідкові й інші різноманітні зв'язки» [4, т. 5, с. 366]) і подальшого самовдосконалення «шлях від осмислювання фактів, речей, явищ до глибокого розуміння абстрактної істини (правила, формули, законів, істини) лежить через практичну роботу, що саме і є оволодінням знаннями» [4, т. 2, с. 456]. У зв'язку з цим метою статті є дослідження шляхів реалізації потреб самовдосконалення майбутніх фахівців морського профілю у контексті ідей В. Сухомлинського.

Для пошуку шляхів реалізації потреб самовдосконалення фахівців морського профілю необхідно насамперед визначити засоби самовдосконалення й особливості організаційно-виховного процесу в морських закладах освіти.

Самовдосконалення фахівця може здійснюватись засобами «активізації самоосвіти і самовиховання» [2, с. 280], де «самовиховання» реалізується у свідомій цілеспрямованій роботі особистості над своїми негативними рисами, що трактуються особистістю як недоліки з метою їх подальшого усунення і розвитку своїх позитивних характеристик. «Самоосвіта» реалізується у свідомій цілеспрямованій самостійній роботі над підвищенням рівня своєї освіченості за умов правильної її організації та наявності відповідних мотивів.

Організаційно-виховний процес у морських навчальних закладах побудований відповідно до вимог підготовки плавскладу і має у своїй сутності наближену до військової структуру з командирами рот і начальниками відділень, що стимулює дотримання курсантами статуту закладу освіти. Якщо поведінка курсанта не відповідає правилам навчального закладу, з ним проводиться виховна бесіда, що базується на основних ідеях педагога-гуманіста В. Сухомлинського, а саме через звернення до внутрішнього світу курсанта, виявлення причин такої поведінки і спільного пошуку шляхів її виправлення із залученням до процесу виховання батьків.

Основним предметом виховних зусиль педагога як організатора соціально-актуальної діяльності має стати переведення виховної мети в перспективу життя курсантів [1, с. 25]. Послідовність спрямованих виховних дій стимулює курсантів до самоаналізу та корегування своєї поведінки в майбутньому, що і є основними компонентами самовиховання.

Бажання в самоосвіті, так само як і в самовихованні, за В. Сухомлинським, не виникають самі по собі, а формуються наполегливою працею як викладачів, так і командирів. «Відкрити в кожній людині її задатки і здібності, дати їй щастя цікавої, інтелектуально повноцінної, творчої праці для суспільства, для щастя народу – таке завдання освіти» [6, с. 17],

У цьому контексті, для того щоб виявити те, що має бути усвідомлене й засвоєне, необхідно спиратись на рефлексивний підхід у своїй діяльності. Такий підхід показує викладачу реальний рівень оволодіння курсантами запланованими знаннями, вміннями і навичками, де рефлексія трактується як «самоаналіз, усвідомлення, оцінка умов та протікання власної діяльності» [2, с. 264], «аналіз власних дій і станів у процесі усвідомлення особою соціальних реалій при соціалізації, що спирається на життєвий досвід» [3, с. 321], і сенс рефлексії полягає у «переході неявного знання у наявне, формалізоване і логічно розподілене» [2, с. 265].

Рефлексія загалом визначається як процес, що здійснюється окремою людиною за усвідомлення результатів практичної діяльності. Оволодіння організаційними формами діяльності та механізмами рефлексії шляхом відповідних їм форм навчання (ділова гра, створення творчого середовища у групах) набуває широкого значення (В. Орлов).

Для формування й розвитку самоаналізу та усвідомлення результатів власної діяльності курсантом викладач на занятті має спиратись також на гуманістичний стиль взаємин, який В. Сухомлинський вважав основою самореалізації особистості, створювати умови для партнерства і колективної роботи. Аналізуючи навчальну діяльність підлітків у колективі, великий педагог вказував на взаємозв'язок колективного й особистого у їх житті, акцентував увагу на тому, що цей взаємозв'язок є більш складним і саме на цьому етапі «вони вчаться помічати особистості, кожна з яких, відрізняючись своїми особливостями, неповторністю своєї активності, розумом та здібностями, стає запорукою формування нового, значно функціональнішого колективу, об'єднаного спільними цілями і цінностями» [5, с. 202-203]. Урахувавши ці факти, система освіти виокремила нові ефективніші форми роботи – такі як парна або групова, де особистість може реалізовувати свій розумовий і творчий потенціал.

Наявність таких форм роботи дає змогу викладачеві і курсантам відійти від традиційної фронтальної роботи. Робота у парах і групах має свої значні переваги:

1. Курсанти не бояться і не соромляться помилятися (якщо під час парної або групової роботи інший курсант помітив помилку і виправив – це сприймається як взаємодопомога і легше запам'ятовується, на відміну від корекції викладачем, яка сприймається як зауваження).

2. Більше часу витрачається на обговорення й висловлення власних думок і дій щодо проблемної ситуації.

3. Основною метою постає повідомлення або отримання необхідної інформації в контексті навчальної теми, пошук спільних шляхів вирішення проблемної ситуації.

4. Можливість охопити всіх учасників навчальної діяльності (під час роботи в парах або групах викладач проводить моніторинг дискусій із навчальної теми і протягом цього має змогу контролювати правильність відповідей курсантів, при цьому не втручаючись у процес спілкування).

Спільна діяльність, таким чином, з одного боку, створює сприятливі умови для реалізації потреб курсанта у професійній підготовці, а з іншого – стимулює його до подальшої самоосвіти з метою удосконалення своїх відповідей у міжгруповій та міжпарній конкуренції на заняттях.

Стимулюючи курсантів до самоосвіти, морські навчальні заклади створюють усі необхідні умови для цього: відбувається впровадження новітніх інформаційних технологій у процес навчання (як аудиторного, так і позааудиторного); функціонують бібліотеки, що містять у собі майже всі фахові періодичні видання; існують музеї розвитку морської галузі і здобутків у ній; викладачами проводяться консультації не тільки з невстигаючими курсантами, але й з тими, хто бажає отримати більше інформації, що не міститься в підручниках, а є особистим досвідом викладача (переважна більшість викладачів морських закладів освіти – моряки з неоціненним досвідом роботи); створюються спеціальні тренажерні центри, де майбутні спеціалісти можуть закріпити свої знання на практиці, тощо.

Логіка розгляду шляхів реалізації потреб самовдосконалення морських спеціалістів вимагає розглянути найголовніший його засіб, а саме позитивну мотивацію курсанта до професійної діяльності, без якої не можлива опора й на самоосвіту та самовиховання. Як уже зазначалося, майбутній фахівець приходить до освітнього закладу з уже частково сформованою системою потреб, і основним мотивом стає оволодіння професією для їх реалізації, проте у процесі навчання може відбуватися переосмислення й переоцінка власних потреб і можливостей. Тому найважливішою умовою системи освіти морського навчального закладу є стимулювання позитивної мотивації до навчання протягом усього періоду оволодіння майбутньою професією, або, як зазначав В. Сухомлинський, «виховувати органічну потребу в самоосвіті, бажанні набувати знання протягом усього життя» [4, т. 4, с. 9].

Позитивна мотивація постає внутрішнім чинником розвитку професіоналізму та особистості, оскільки лише за умови високого рівня сформованості мотивації можливо організувати професійний розвиток майбутніх суднових фахівців. Позитивна мотивація має забезпечити підвищення мотивації майбутніх фахівців морського профілю до:

- професійної діяльності в міжнародному середовищі;
- розвитку фахових компетентностей;
- навчально-пізнавальної та наукової діяльності;
- самореалізації та саморозвитку;
- самовдосконалення.

При цьому слід ураховувати, що мотивація майбутніх фахівців буде підвищуватися лише в тому випадку, коли робота курсанта буде приносити певні позитивні результати, задоволення, а це переважно залежить від організації та змістового наповнення навчального процесу, створення відповідної атмосфери, щоб максимально задіяти та зацікавити курсантів, оскільки, як зазначав В. Сухомлинський, «у багатьох розумних від природи, обдарованих дітей і підлітків інтерес до знань

пробуджується лише тоді, коли їх рука, кінчики пальців включаються у творчу працю» [4, т. 2, с. 483].

Отже, шляхами реалізації потреб самовдосконалення фахівців морського профілю будуть такі: позитивна мотивація курсантів, самоосвіта та самовиховання (розвиток яких залежатиме від відповідної науково-технічної бази та організаційної роботи навчального закладу) і використання викладачами рефлексивного підходу на заняттях з професійно орієнтованих дисциплін.

Ця проблема є актуальною, а тому одним із перспективних напрямків дослідження вважаємо пошук оптимальних шляхів самовдосконалення майбутніх фахівців морського профілю під час занять з професійно орієнтованих дисциплін.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості / І. Д. Бех // Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – К. : Либідь, 2003. – 320 с.
2. Дьяченко М. И. Психологический словарь-справочник / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович, С. Л. Кандыбович. – М. : ИД Куприянова, 2009. – 456 с.
3. Словарь-справочник по педагогике / авт.-сост. В. А. Мищериков; под общ. ред. П. И. Пидкасистого. – М. : ТЦ Сфера, 2004. – 448 с.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5 т. – К. : Радянська школа, 1976-1978.
5. Сухомлинский В. А. О воспитании / В. А. Сухомлинский; [сост. и авт. вступит. очерков С. Соловейчик]. – 2-е изд. – М. : Политиздат, 1975. – 272 с.
6. Сухомлинський В. О. Павлицька середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 4. – С. 7-350.

Ляшенко У.И.

РЕАЛИЗАЦИЯ ПОТРЕБНОСТИ САМОСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ МОРСКОГО ПРОФИЛЯ В КОНТЕКСТЕ ИДЕЙ В. СУХОМЛИНСКОГО

В статье рассматривается проблема реализации потребностей в самоусовершенствовании будущих профессионалов морской специальности в контексте идей В. Сухомлинского; акцентируется внимание на взаимосвязи самоусовершенствования личности и правильной организации учебно-воспитательного процесса в морских учебных заведениях; доказано, что самыми эффективными способами самосовершенствования личности будут: позитивная мотивация курсантов, самообразование и самовоспитание (развитие которых зависит от соответствующей научно-технической базы и организационной работы учебного заведения) и использования преподавателями рефлексивного подхода на занятиях с дисциплин профессиональной направленности.

Ключевые слова: позитивная мотивация, рефлексивный подход, самоусовершенствование, дисциплины профессиональной направленности, самообразование, самовоспитание, курсант.

Lyashenko U. I.

REALIZATION OF FUTURE MARINE SPECIALISTS' NEEDS IN SELF-PERFECTION IN THE CONTEXT OF V. SUKHOMLYNSKIY'S IDEAS

The article is devoted to the problem of future marine specialists' needs in their self-perfection in the context of V. Sukhomlynskiy's ideas; intercommunication of personal, self-correction and correction of educational process in organization in maritime educational establishments. It is pointed out that under basic form of organization of a lesson we considered group or pair work, the advantages of which are: 1) cadets are not afraid and are not ashamed of making mistakes (it gives a possibility for individuals in revealing their inner mental resources); 2) cadets have much more time for discussing and expressing their own thoughts and actions concerning discussed problem; 3) the main aim of group or pair work is to inform or to get necessary information concerning educational theme, common ways of investigation in solving the problem of discussed situation; 4) possibility to involve all cadets of group in educational process (during cadets' work in groups or pairs the teacher monitors their answers concerning discussed theme and can control cadets' answers correctness, this ways can help teacher to do everything without interrupting cadets); it is proved that the most effective ways of self-

improvement would be: cadets' positive motivation, self-education and upbringing (their development will depend on maritime establishment material-technical base and the process of organization of education in it) and teachers' skills, knowledge, practical habits, reflexive approach, implementation at professionally-oriented lessons.

Keywords: positive motivation, reflexive approach, self-perfection, professionally-oriented disciplines, self-education, self-upbringing, cadet.

Рецензент: Кохановська О. В.

УДК 378.046-021.68-051:502(09)

Моїсєєв С. О.*

ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ У ПАВЛИСЬКІЙ СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

У статті розкриваються погляди В. Сухомлинського на професію вчителя та специфіку його педагогічної діяльності. Дається загальна характеристика педагогічного колективу Павлівської середньої школи та висвітлюється система роботи з підвищення професійної майстерності вчителів: культ книги; педагогічна рада; психологічний семінар; читання лекцій з наукової проблематики; видання рукописного збірника «Педагогічна думка» і надання учителю вільного часу для відпочинку та самоосвіти.

Характеризується роль адміністрації школи у становленні професійної майстерності вчителів: відвідування та аналіз уроків; вивчення та популяризація педагогічного досвіду; проведення індивідуальної роботи з учителями.

Ключові слова: професійна майстерність учителя, Павлівська середня школа, педагогічний колектив, специфіка педагогічної діяльності, культ книги, педагогічна рада, психологічний семінар, доповіді вчителів, аналіз уроку.

Сьогодні на державному рівні визнається, що система загальної середньої освіти в Україні перебуває в глибокій кризі. Це доводять результати зовнішнього незалежного оцінювання 2015 року, зокрема те, що 10% учнів не склали тести з української мови, 25% – з математики, 70% не відповіли на запитання «Коли була підписана угода про асоціацію з Європейським Союзом?».

Отримані результати зокрема свідчать про наявність певних проблем у системі професійного розвитку вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, що функціонує в умовах стрімкозмінного суспільства. Саме тому чинна система підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, що реалізується на всеукраїнському, обласному, районному та шкільному рівнях, потребує виважених реформ та ефективної модернізації. З огляду на те, що міжкурсовий період підвищення кваліфікації освітян найбільш тривалий, особливої актуальності набуває переосмислення досвіду Василя Сухомлинського через призму вдосконалення професійної майстерності вчителів на рівні навчального закладу.

Досвід роботи Павлівської загальноосвітньої школи всебічно висвітлено у працях М. Антонця [1], І. Беха [2], А. Богуш [3], О. Петренко [4], О. Савченко [5], О. Сухомлинської [6] та ін. Але, незважаючи на глибину та поліаспектність проведених досліджень, система професійного розвитку вчителя у школі В. Сухомлинського потребує свого переосмислення в контексті сучасних реалій.

Метою статті є висвітлення особливостей системи підвищення професійної майстерності вчителя в Павлівській середній школі.

Директор школи В. Сухомлинський був глибоко переконаний, що професія вчителя – це унікальна, Богом дана професія, яку не можна ні з чим порівняти.

* © Моїсєєв С. О.*